

Retningslinjer for Spesielle miljøtiltak i landbruket og Tiltak i beiteområder

Bergen kommune 2023 – 2027

VEDTATT AV XXX I BERGEN XX.XX.2022

Innholdsfortegnelse

Bakgrunn	2
Prosess og lokal forankring.....	2
Landbruket i Bergen	2
Generelt.....	3
Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)	4
Hvem som kan søke på ordningen	5
Målsettinger og tiltak for landbruket i Bergen kommune.....	5
Satsingsområde, prioriteringer og tilskuddsnivå	10
Søknad	12
Behandling av søknader	13
Utbetaling av tilskudd.....	13
Arbeidsfrist	14
Andre tilskuddsordninger for miljø, natur- og kulturminner.....	14
Tiltak i beiteområder	15
Hvem som kan søke på ordningen	15
Tiltak som kan omsøkes	16
Prioritering av tiltak og tilskuddsnivå	17
Søknad	17
Behandling av søknad.....	18
Utbetaling av tilskudd.....	18
Arbeidsfrist	18
Andre tilskuddsordninger for beiting og bruk av utmarka	19

Kulturlandskap. Foto: Linda Hovde Nordås

Retningslinjer for Spesielle miljøtiltak i landbruket og Tiltak i beiteområder

Bergen kommune 2023 – 2027

(Vedtatt av xxx i Bergen xx.xx.2022)

Bakgrunn

Bergen kommune forvalter ordningene for tilskudd til Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og tilskudd til Tiltak i beiteområder. Det skal utarbeides egne lokale retningslinjer for ordningene som skal fastsette hvilke tiltak som vil bli prioritert ut fra utvalgte målsettinger og satsingsområder for kommunen, og ut fra hva som er formålstjenlige tiltak for utmarksbeitinga i kommunen.

Retningslinjene vil være et nyttig verktøy for kommunen i saksbehandling og forvaltning av midlene, samt gi nyttig informasjon til Statsforvalteren som skal fordele rammer.

Det har vært flere runder med rullering av «strategi» for SMIL-ordningen i Bergen kommune og ordningen er godt kjent for de fleste av våre brukere. Ordningen for tilskudd til tiltak i beiteområder har opprinnelig blitt behandlet av Statsforvalteren i Vestland, men ble 1. januar 2020 overført til kommunene. Det er første gangen det etableres retningslinjer for tilskudd til tiltak i beiteområder for Bergen kommune. I forskrift og rundskriv for de to ordningene er det påpekt at kommunene skal se disse i sammenheng, med bakgrunn i at aktuelt tiltak kan falle inn under begge ordningene. Det skal være enkelt for våre brukere å finne frem og få en oversikt over de ulike ordningene og Bergen kommune har derfor valgt å lage et felles dokument for de to ordningene.

Prosess og lokal forankring

Etat for landbruk har hatt dialogmøte om nye retningslinjer for ordningene SMIL og Tiltak i beiteområder med representanter fra bondelaget i desember 2021. Her ble endringer og innspill diskutert. Etat for landbruk har i ettertid utarbeidet felles retningslinjer hvor endringer og innspill fra bondelaget er innarbeidet.

Retningslinjene har vært til gjennomlesning hos Statsforvalteren i Vestland, Byantikvaren, Bergen Bondelag og Hordaland Bonde- og Småbrukarlag i august 2022.

Landbruket i Bergen

Bergen kommune er en urban og liten kommune sett i forhold til areal med omtrent 465 km², samtidig som kommunen huser Norges nest største befolkning (Statistisk sentralbyrå 2020, www.ssb.no). Topografi og klima i Bergen er slik at det egner seg best til grasproduksjon og beitedyr. I Bergen kommune var det i 2021 omtrent 31 149 dekar jordbruksareal (AR5 2021), Bergen kommune utgjør derfor en relativt stor landbrukskommune sett etter målestokken i gamle Hordaland. I 2021 hadde kommunen 127 søkere om produksjonstilskudd og fem aktive beitelag. I tillegg har kommunen store skogarealer hvor det drives et aktivt skogbruk, dette arealet er ikke medregnet her. Landbruk er en biologisk næring, og er helt avhengig av areal i vid forstand for å kunne fortsette sitt virke.

Utfordringer

- Gjengroing: Arealer er en knapp ressurs og det er viktig at vi opprettholder det arealet vi har i dag. Når driveplikten ikke overholdes, gror arealer igjen.
- Arealbruk: Nedbygging og omdisponering av areal fører til færre og mindre gårdsbruk, redusert matvareproduksjon og skaper en større avstand mellom sentrum og gardbrukeren.
- Klimaendringer: Økt temperatur, større nedbørsmengder, mer ekstremvær og mildere vintere er eksempler på nye utfordringer som påvirker arealer og avlinger som følge av klimaendringer.

- Ferdsel: Kulturlandskapet tilknyttet jordbruket er et mye benyttet areal for rekreasjon og friluftsliv for den store befolkningen i kommunen. Økt ferdsel knyttet til kulturlandskapet kan medføre driftsulemper.
- Forurensning: Jordbruksjord som et åpent system vil alltid innebære en risiko for uønsket tap av næringsstoffer til omgivelsene. Noe som gjør seg spesielt gjeldene i det våte vestlandske klimaet. Det er samstundes utfordringer knyttet til lagerkapasitet for gjødsel, og utslipp av gassene metan, lystgass og ammoniakk.

Generelt

Tidsperiode

Retningslinjen skal gjelde fra 2023 til og med 2027. Retningslinjene skal som hovedregel rulleres hvert femte år.

Faste satser

Det er en målsetting for forvaltningen at ulike søkere skal få tildelt det samme tilskuddsbeløpet for utføring av tilsvarende arbeidsmengde. På samme måte er det en målsetting å forenkle arbeidet både for søkeren og forvaltningen. I noen tilfeller blir derfor kostnadsoverslaget korrigert etter faste satser under behandlingen av søknader.

Statsforvalteren har i brev *Landbruksoppgåver i kommunane 2022 – forventningar, fullmakter og tiltaksmidler* dater 2. februar 2022 kommet med rettleidende satser for egeninnsats til kommunene. Bergen kommune har korrigert satsene i denne rulleringen til å samsvare med disse.

Utlysning av midlene

Utlysning av midlene vil skje gjennom kommunens hjemmeside og gjennom årlig informasjonsbrev til alle som søker produksjonstilskudd i Bergen kommune.

Rapportering underveis og omfordeling av midler

Kommunen skal rapportere til Statsforvalteren i Vestland innen 1. november på følgende punkter:

- Tildelinger per 1.11. i fagsystemet.
- Tildelinger som vil bli gjort før 15.12. i fagsystemet.
- Restmidler for året som kan omfordeles til andre kommuner.
- Behov for midler kommende år.

Levende dokument

Dersom det kommer nye statlige føringer, oppdaterte rundskriv eller endring i lov/forskrifter, kan Bergen kommune gjøre endringer i retningslinjene på kort varsel. Ved større regelverksendringer vil retningslinjene kunne tas opp til rulling tidligere enn hvert femte år.

Kulturlandskap. Foto: Linda Hovde Nordås

Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)

Søknadsfrist: 1. mars.

Formålet med tilskuddsordningen er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier.

Hva er SMIL

SMIL er en del av det nasjonale miljøprogrammet for jordbruket. Det nasjonale miljøprogrammet har som målsetning å synliggjøre den samlede innsatsen som jordbruket utfører for å styrke miljøarbeidet. Miljøprogrammet er delt i en nasjonal og en regional del. Den regionale delen er ordningen Regionalt miljøprogram (RMP) som skal sette i verk tiltak som er tilpasset hvert enkelt fylke.

RMP ordningen er videreført på lokalt nivå hvor kommunene får tildelt midler til ordningen SMIL. SMIL midlene skal benyttes på tiltak som bidrar til å løse miljøutfordringer som jordbruket i den spesifikke kommunen står ovenfor. Foretakene kan søke om investeringsmidler gjennom SMIL ordningen og årlig vedlikeholds/skjøtsels tilskudd gjennom RMP ordningen for de tiltak dette gjelder.

Gjeldene regelverk og overordna planer

- Forskrift 4. februar 2004 nr. 448 om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.
- Rundskriv 2021/18 Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket - kommentarer til regelverk.
- Rundskriv 2021/29 Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) – saksbehandling.
- Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven).
- Lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner.
- Nasjonalt miljøprogram.
- Regionalt miljøprogram for Vestland.
- Rettleiing til kommunar for utarbeiding av overordna retningslinjer – Februar 2022 – Statsforvalteren i Vestland.
- Årlig forventningsbrev fra Statsforvalteren i Vestland.

I Vestland fylke er det satt som mål at de overordna retningslinjene for spesielle miljøtiltak i landbruket skal være forankra i hovedmål, delmål og strategiene som er i Regionalt miljøprogram 2019 – 2022, kap. 4,1.

Tildelt ramme

Den økonomiske rammen som tildeles kommunen er basert på informasjonen fra tiltaksstrategien, forventet antall søkere på ordningen, størrelse på jordbruksareal og antall produksjonstilskuddsøkere i den enkelte kommune. Det er Statsforvalteren som tildeler årlig ramme.

	2022	2021	2020
Tildelt ramme	280 000 + 246 337*	210 000 + 52 969*	210 000 + 110 500* - 4 880**

*Midler inndratt fra tidligere årsprosjekt

**Midler trukket tilbake i løpet av året

Tildelt ramme er relativt liten sett i forhold til søknadsmengden og kommunen har måtte prioritere strengt mellom ulike tiltak. Kommunen merker seg at rammen er økt for 2022 og mener dette er veldig positivt. Kommunen vil likevel fortsette å jobbe for en økning i rammen så langt det omsøkes formålstjenlige og målrettede tiltak, hvor rammen ikke strekker til.

Enkelte år kan det forekomme større inndragninger med bakgrunn i prosjekter som tidligere år er tildelt midler, men ikke gjennomfører som planlagt. Kommunen mener dette er uheldig og ser at det går ut over andre gode søknader som ikke har fått tildelt midler det aktuelle året. Kommunen må ved tildeling av midler forsikre seg så godt som mulig om at prosjektet faktisk skal gjennomføres, og må gjennom sin saksbehandling forsøke å følge kontinuerlig med på fremdrift i spesielt de større prosjektene.

Hvem som kan søke på ordningen

- Foretak som er berettiget til produksjonstilskudd
- Eiere av landbrukseiendommer der det foregår en produksjon som er berettiget til produksjonstilskudd

Skal SMIL tiltak utføres på leid areal, må skriftlig godkjenning i fra grunneier legges ved søknaden.

Tilskudd gjelder for prosjekt/tiltak på landbrukseiendom, samt i områder vernet etter naturmangfoldloven og kulturminneloven.

For å søke må en ha gjødselplan eller fritak fra kravet om gjødselplan, plantevernjournal om dette blir brukt, samt kart over eget og leid jordbruksareal som foretaket til enhver tid disponerer. Dokumentasjonen skal kunne fremvises ved en eventuell kontroll. Bergen kommune kan også be om slik dokumentasjon som vedlegg til søknaden.

Søknad før oppstart av prosjekt

Kommunen skal motta og behandle søknaden før prosjektet starter.

Målsettinger og tiltak for landbruket i Bergen kommune

Hovedtemaene følger av rundskriv 2021/18.

Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter

Prosjekter som omfatter planlegging for flere eiendommer, bred involvering eller krevende prosjektering kan omsøke tilskudd for det administrative oppstarts arbeidet. Det kan være hensiktsmessig å gjennomføre helhetlige prosjekter som kan ivareta miljøverdier over større områder, som for eksempel et vassdrag, et dalføre eller ei grend. Planleggingen og prosjekteringen må lede frem til konkrete tiltak.

Mål: Oppnå en mer helhetlig og samordnet miljøinnsats over større områder gjennom fellestiltak.

Tiltak: Planlegging og prosjektering av tiltak nevnt under «Lokale målsettinger og prioriteringer» i retningslinjene for SMIL ordningen i Bergen kommune.

Krav: Tiltak som kan få tilskudd til planlegging- og tilretteleggingsprosjekter må være av et visst omfang og kompleksitet. For tiltak som favner flere grunneiere må det sendes inn en enkel avtale hvor alle deltakende grunneiere har skrevet under. Tiltak i vassdrag vil kreve søknad/avklaring om tiltak hos andre etater (f.eks. fylkeskommune, Statsforvalteren, NVE, samt plan- og bygningsetaten).

Biologisk mangfold

Gjennom flere århundrer har ulike driftsformer og bruk av arealer i jordbruket skapt et mangfold av naturtyper og leveområder for arter. De tradisjonelle driftsformene huser flere trua arter og naturtyper i kulturlandskapet, men å opprettholde disse driftsformene kan være svært ressurskrevende. Disse driftsformene er ikke direkte koblet til en art, men blir gitt for en type skjøtsel av arealer som forventer å ha en positiv effekt for arter som benytter disse arealene. Pollinerende insekter som villbier er eksempler på dette. De pollinerende insektene har både stor betydning for

naturmangfoldet og matproduksjonen. Flere av tiltakene (istandsetting av f.eks. slåttemark, naturbeitemark og kystlynghei) er viktige tiltak for å opprettholde levedyktige bestander av disse.

Gammel kulturmark som har ligget urørt over tid gror igjen av bregner, lyssiv, tistel og einer. Kulturmarken kjennetegnes med et rikt dyre- og planteliv, og gjennom spor etter gamle driftsmetoder og kulturminner i område. Denne marka har gjerne tidligere blitt utformet gjennom slått, beiting, styving, brenning eller andre driftsformer, og har ofte blitt drevet uten tilførsel av gjødsel.

Mål: Ta vare på og utvikle jordbrukets kulturlandskap, blant annet for å unngå utfordringer knyttet til gjengroing av inn- og utmark, samtidig som en ivaretar og bedrer status for truede arter, deres leveområder og spredningsveier i tilknytting til kulturlandskapet. Fremme biologisk verdifulle arealer knyttet til gammel kulturmark, gjennom å ta vare på det kulturbetingede plante- og dyrelivet.

Tiltak:

- Kartlegging av biologisk viktige arealer.
- Istandsetting av utvalgte naturtyper (f.eks.: hule eiker, slåttemark, slåttemyr og kystlynghei) eller trua naturtyper (f.eks.: naturbeitemark, sørlig strandeng og sanddynemark).
- Skjøtsel av gammel kulturmark i form av brenning eller fjerning av uønskede arter som einer, bregner, tistel og lyssiv.
- Inngjerding av areal kan støttes når det gjennomføres i forbindelse med skjøtsel/ryddeprosjekt.
- Fellestiltak for fjerning av fremmede skadelige arter.

Krav: Kulturmarken skal ha ligget ubrukt over tid. Ved skjøtsel/rydding av arealer for høsting (beiting, slått) er det ikke krav om at arealet blir helt snaut når tiltaket er gjennomført, men arealet skal bli så åpent at det fører til at minst 50 % av beitet blir dekket med gress og beitetålede urter.

Vedlagt utbetalingsanmodningen for tilskudd til gjerdning kreves det faktura/kvittering over faktiske utgifter.

Rydding og gjerdning av beiter som mottar produksjonstilskudd eller allerede er i drift er ikke tiltak som støttes av SMIL tilskudd.

Etablering av beite på areal som ikke kan klassifiseres som gammel kulturmark (for eksempel i skog/utmark) er ikke et SMIL-tiltak. Slike tiltak kan være aktuelle å søke om innenfor ordningen «Tiltak i beiteområder».

Andre tilskudd:

Regionalt miljøtilskudd: Slått av slåttemark, beiting av kystlynghei, brenning av kystlynghei, skjøtsel av trua naturtyper, skjøtsel av styvingstre og tilrettelegging av hekke- og beiteområder for fugl.

Friluftsliv og tilgjengelighet

Kulturlandskapet tilknyttet jordbruket er et mye benyttet areal for rekreasjon og friluftsliv for den store befolkningen i kommunen. Økt ferdsel knyttet til kulturlandskapet kan medføre driftsulepper for gårdbruker. Eksempler: ødelagte gjerder, tråkk på dyrka mark, biler som parkerer på driftsveier og løse hunder til fare for beitedyr.

Mål: Opprettholde et variert kulturlandskap, samtidig som en tilrettelegger for allmenheten med å styre ferdsel.

Tiltak: Tilskudd til tilrettelegging for styrt ferdsel med skilt, rydde stier, selvlukkende porter, sette opp gjerdeklyv og lignende. Legge til rette for adkomst til utmark og strandsoner.

Krav: Tilretteleggingen skal i hovedsak knyttes til jordbruksområder og bør i prinsippet ikke omfatte turveier/sti i skog, men når dette er nødvendig for å oppnå gode helhetsløsninger kan det være aktuelt å inkludere.

Gjerdeklyv. Foto: Linda Hovde Nordås

Kulturminner og kulturmiljøer

Det kan gis tilskudd til kulturminner og kulturmiljøer gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting etter kulturminnefaglige retningslinjer. Kulturminner er alle fysiske spor (alle bygninger på gårdstun og i inn- og utmark, gamle veifar, geil, bakkemurer, steingjerder m.m.) etter menneskelig virksomhet. Kulturmiljø er områder (gårdstun, seteranlegg, naustmiljø) med kulturminner som inngår i en større helhet eller sammenheng.

Kommunen har god erfaring med prosjekter for restaurering av gamle steingjerder. Steingjerdene og bakkemurene er noen av de mest synlige kulturminnene vi har i kulturlandskapet. Ikke bare er steingjerdene flotte elementer i kulturlandskapet, men de er også effektive skiller mellom inn og utmark og for å holde dyr inngjerdet. Bakkemurer er konstruerte steinmurer hvor funksjonen er å holde på jord- og løsmasser slik at skrående og ulendt terreng kan benyttes til jordbruksdrift.

Bakkemur. Foto: Linda Hovde Nordås

Mål: Ivareta kulturminner og kulturlandskap som er synlige i kulturlandskapet, men som er utsatt for gjengroing.

Tiltak:

- Restaurering av steingjerder eller bakkemurer.
- Restaurering av automatisk fredet (eldre enn 1537) kulturminne og kulturmiljø som ligger i tilknytting til jordbrukslandskapet.
- Restaurering og vedlikehold av utvendig fasade på kulturhistorisk verdifulle bygninger som ligger i tilknytting til jordbrukslandskapet (f.eks. nøst, uteløe, potetkjeller, kvernhus).
- Prosjektering og tilstandsrapporter.

Krav: Tiltak knyttet til kulturminner vil kreve avklaring om tiltak hos kulturminnemyndighetene (f.eks. fylkeskommune og byantikvaren). Tiltaket må gjennomføres etter prinsipper som legges til grunn av kulturminneforvaltningen, blant annet: Bevare mest mulig av kulturminnets opprinnelige elementer eller kulturmiljøets egenart og helhet. Foreta så få forandringer som mulig, reparasjoner fremfor hel utskifting og bruke tradisjonelle, stedegne materialer, håndverksteknikker og farger. Alle inngrep i automatisk freda kulturminner er i strid med loven, og at tiltak som restaurering og/eller skjøtsel må avklares med regional kulturminnemyndighet i forkant.

Andre tilskudd:

Regionalt miljøtilskudd: Skjøtsel av automatisk freda kulturminner og drift av seter.

Kulturminnefond: En lavterskel statlig tilskuddsordning for eiere/forvaltere av verneverdige kulturminner. Økonomisk støtte kan gis til bevaring av verneverdige kulturminne som bygninger, bosteder, båter, hageanlegg og kulturlandskap. www.kulturminnefondet.no

Forurensning

Avrenning til vann

Det er viktig at landbruket ikke er en kilde til forurensning. Likevel vil jordbruk som et åpent system alltid innebære risiko for uønsket tap av jord og næringsstoffer til omgivelsene. Landbruket har miljøutfordringer ved at jordbruksarealene ofte ligger i nærheten av elver, bekker og vassdrag. Dårligere tilstand i vann og vassdrag kan komme av tilførte næringsstoffer, plantevernmidler og jord.

Utslipp kan være fra lager for gjødsel eller silo (silosaft), men det kan også være fra jordbruksarealer som holdes i drift. Gode tiltak som forebygger avrenning, kan medvirke til å nå miljømålene i vannforskriften. Tiltak som fører til lavere forurensning i vassdrag med elvemusling vil bli prioritert (Haukåselva og Osvassdraget). Åpning av bekker som er lukket og lagt i rør o.l. er eksempel på et tiltak som vil bidra både til større selvrensende effekt i vannet, i tillegg til at det vil kunne ha god effekt på det biologiske mangfoldet.

Statsforvalterens arbeid med oppfølging av vannforskriften og utarbeidelse av regionale miljøprogram innebærer at Statsforvalteren kan prioritere områder for gjennomføring av vannmiljøtiltak som skal hensyntas av den kommunale saksbehandlingen ved tildeling av SMIL-midler. Kommunen bør ha en dialog med Statsforvalteren og/eller Vannområdeområde koordinator i slike saker.

Oppsamling av avrenningsvann fra veksthus med jordbær. Foto: Linda Hovde Nordås

Mål: Redusere avrenning av næringsstoffer og partikler til vassdrag, blant annet for å unngå at vannforekomster i jordbruksdominerte områder skal få dårligere tilstand.

Tiltak:

- Erosjonssikring av elve- og bekkekanter (for eksempel steinsetting av utsatte partier).
- Tiltak for å samle opp avrenningsvann fra veksthus.
- Gjenåpning av lukkede bekker.
- Etablering av 4 meter bred kantsone mot vassdrag (gjelder prioriterte vassdrag - Haukåselva og Osvassdraget).
- Sikrer mot flomskader og erosjon på jordbruksarealer gjennom å restaurere ødelagte elveløp og gamle grøfter.
- Andre aktuelle tiltak som reduserer eller hindrer avrenning/tap av plantevernmidler eller næringsstoffer (for eksempel fra uteløp, samleplasser for beitedyr eller rundballer).

Krav: Tiltak i vassdrag vil kreve søknad/avklaring om tiltak hos andre etater (f.eks. fylkeskommune, Statsforvalteren, NVE, samt plan- og bygningsetaten).

Utslipp til luft

Metan og lystgass er de viktigste klimagassene knyttet til landbruket, disse gassene kommer fra husdyrenes fordøyelse og fra husdyr- og mineralgjødsel. Bedre lagring og håndtering av husdyrgjødsel er viktig i arbeidet med lavere utslipp av klimagasser, og som en tilleggseffekt av dette vil mest mulig av næringsstoffene i gjødsel i størst mulig grad komme til nytte for planteveksten.

Ammoniakutslipp til luft er også et problem i landbruket, ammoniakk forårsaker blant annet overgjødning i naturen. Ved å bygge tak over etablerte gjødsellager kan en medvirke til å redusere ammoniakk-utslippet til luft, og som en bieffekt av dette kan en få bedre lagerkapasitet. Med bedre lagerkapasitet for husdyrgjødsel kan gardbrukeren bedre tilpasse sprede-tidspunktet til rett tid i vekstsesongen, og der igjen bidra til mindre avrenning til vann.

Mål: Redusere utslipp av klimagasser fra jordbruket og utnytte næringsstoffene optimalt.

Tiltak:

- Dekke (tak) over eksisterende gjødsellager.
- Andre aktuelle tiltak som reduserer eller hindrer utslipp til luft.

Krav: Tilbud fra selger på dekke til eksisterende gjødsellager sendes kommunen sammen med søknad, ved utbetalingsanmodning(er) skal faktura vedlegges.

Andre tilskudd:

Regionalt miljøtilskudd: For prioriterte vassdrag (Haukåselva og Osvassdraget) kan det søkes om tilskudd for å ha en kantsone i eng langs kanten mot vassdrag. Denne kantsonen må være minst 4 m bred og skal ikke gjødsles eller sprøytes i søknadsåret.

Spredning av husdyrgjødsel i vår og vekstsesong (prioriterte vassdrag), spredning av husdyrgjødsel ved nedfelling eller nedlegging og spredning av husdyrgjødsel med tilførselsslange (kun i kombinasjon med nedfelling/nedlegging).

Dreneringstilskudd: Drenering/grøfting omsøkes gjennom egen statelig tilskuddsordning hvor kommunen har vedtaksmyndighet.

Annet

Piggtrådgjerde

Det er ifølge Dyrevelferdsloven § 15 ikke lov å bruke piggtråd til nye gjerder eller når materiale i gamle gjerder skal skiftes ut. I gamle gjerder (oppsatt før 2010) som vedlikeholdes kan piggtråden benyttes frem til den er moden for utskiftning. Det er grunneier eller den som er ansvarlig for gjerdet sitt ansvar at gjerdet fjernes på forsvarlig måte når det ikke lengre vedlikeholdes. Gamle piggtrådgjerder som ikke lengre vedlikeholdes er en fare for vilt, husdyr og generell menneskelig ferdsel i naturen.

Mål: Forebygge og avhjelpe fare for unødige påkjenninger og belastninger for vilt, husdyr og allmenheten som ferdes i naturen.

Tiltak: Fjerne gamle piggtrådgjerder.

Krav: Vedlikehold og fjerning av gjerder som er til fare for andre er i utgangspunktet en lovpålagt oppgave for grunneier/gjerde ansvarlige og anses derav som en del av den vanlige jordbruksdriften. I noen tilfeller kan likevel kommunen vurdere tilskudd for tiltaket: Tiltaket skal utføres enten som en dugnadsinnsats (fellestiltak), ved skjøtsel/ryddeprosjektet av areal eller ved oppstart for nye drivere.

Asbestplater på driftsbygning

Asbest og asbestholdig materialer ble brukt i bygninger frem til 1985 når totalforbudet av asbest kom. Typisk bruksområde var som komponent i ulike bygningsmaterialer som tak og vegger. Asbest kan lede til flere alvorlige sykdommer og risikoen for å bli eksponert er størst i forbindelse med vedlikehold eller byggearbeid på eldre bygninger. Risikoen oppstår først når løse asbestfibre opptrer i form av støv som kan pustes inn, noe som i hovedsak skjer ved skade på materiale, eller ved at materiale utsettes for påkjenninger. Ifølge Arbeidstilsynet utgjør hele, uskadde asbestplater ingen helseisiko.

Mål: Opprettholde et trygt arbeidsmiljø for produsenter innenfor landbruksvirket.

Tiltak: Fjerning/vedlikehold av asbestholdige tak- og/eller veggplater ved skader på materialet som utgjør en helseisiko.

Krav: Det må foreligge en skade e.l. på materialet som gjør at arbeidsmiljøet i driftsbygningen tilsier at det er behov for utskiftning. Skade skal dokumenteres (f.eks. bilde) og vedlegges søknad. Utskifting av tak/vegger som inneholder asbest, men hvor det ikke kan påvises skade på materialet støttes ikke. Utskiftningen skal utføres av virksomhet som har tillatelse fra Arbeidstilsynet. Tilbud fra virksomheten skal sendes kommunen sammen med søknad, og ved utbetalingsanmodning(er) skal faktura(er) vedlegges.

Satsingsområde, prioriteringer og tilskuddsnivå

Satsingsområde

Vestlandet er kjent for sitt våte klima, og med de pågående klimaendringene vil noen problemstillinger kunne øke ytterligere. Avrenning til vann vil derfor være et spesielt prioritert satsingsområde for kommunen i denne perioden.

Det kan bli aktuelt å prioritere særskilte årlige tema innenfor rammen av strategien for bruken av SMIL-midlene det enkelte år. Denne særlige prioriteringen vil gjøres i samarbeid med de lokale faglagene og på bakgrunn av prioriteringer signalisert fra fylkesnivå.

Prioritering av tiltak

I tilfelle der det kommer inn søknader som alle gjelder nevnte lokale målsetninger og tiltak, og der

det samlede omsøkte tilskuddsbeløpet overstiger tilskuddsrammen, må det gjøres prioriteringer mellom de ulike søknader:

1. Tiltak med høy virkningsgrad for hver tilskuddskrone prioriteres.
2. Etablering av ny drift: Ny driver av landbrukseiendom vil prioriteres foran andre søkere i en oppstartsfase (tre år) for driften. Kommunen ønsker å stimulere til etablering av drift på gardsbruk og ser at oppstartsfasen er en tid hvor de økonomiske investeringene kan bli svært høye.
3. Fellestilltak, dugnadsbaserte tiltak eller tiltak som kommer allmenheten til gode prioriteres foran enkelttiltak.

Generelt

Søknader fra foretak som søker produksjonstilskudd prioriteres før søknader fra eiere av landbrukseiendom som leier bort jorda.

Ved restaurering vil bygninger som er særmerkte for regionen og få i antallet (sjeldne) bli prioritert høyere enn andre bygninger.

Gammel kulturmark – Manuelt arbeid (inkl. motorsag o.l.) i bratt areal prioriteres over maskinelt arbeid og arbeid på flattere areal.

Tilskuddsnivå

Tiltak	Maksimalt godkjent sats for kostnadsoverslag*	Maksimalt godkjent prosentsats	Maksimal godkjent tilskuddssats
Generelt			
<i>Eget arbeid (inkl. motorsag o.l.)</i>	350 kr/time	**	**
<i>Eget arbeid med maskin og redskaper</i>	800 kr/time	**	**
Planlegging- og fellestilltak	Kostnadsoverslag	70 %	**
Biologisk mangfold	Kostnadsoverslag	50 %	**
<i>Beiterydding</i>	5000 kr/dekar	50 %	2500 kr/dekar
<i>Gjerde, ved rydding av kulturbeite***</i>	400 kr/meter	50 %	200 kr/meter
Friluftsliv og tilgjengelighet	Kostnadsoverslag	50 %	**
Kulturminner og kulturmiljøer	Kostnadsoverslag	30 %	**
<i>Restaurere steingard</i>	Kostnadsoverslag	50 %	**
Forurensning	Kostnadsoverslag	50 %	**
Anett			
<i>Fjerning av gamle piggrådgjerder</i>	30 kr/meter	50 %	15 kr/meter
<i>Fjerning av asbestplater på driftsbygning</i>	Kostnadsoverslag	30 %	**

* Det kan fastsettes en lavere sats etter vurdering av tiltaket.

** Utbetalt tilskudd og/eller prosentsats vurderes ut fra det enkelt tiltak.

*** Inkluderer både arbeid med oppsett og gjerdekostnad.

Merverdiavgift

For foretak som er registrert i merverdiavgiftsregisteret, blir det ikke gitt tilskudd for å dekke utgifter knyttet til merverdiavgift. For foretak som ikke er registrert i merverdiavgiftsregisteret kan utgifter knyttet til merverdiavgift inngå som en del av kostnadsoverslaget for tiltaket.

Søknad

Landbruksdirektoratet har utarbeidet en digital løsning for innsending av søknad og det er obligatorisk for søker å bruke det digitale søknadskjemaet.

Søknadskjemaet finner en:

- ved å gå direkte inn via ID-porten/Altinn og søke etter skjemaet «Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)»,
- eller ved å åpne siden til landbruksdirektoratet (www.landbruksdirektoratet.no) og søke på «Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)» og trykke «Logg inn/skjema» fra denne siden (dette fører en til Altinn-skjemaet).

Søknadsfrist

Bergen kommune har søknadsfrist 1. mars.

Søknadens innhold

- **Kostnadsoverslag:**
Kostnadsoverslaget skal omfatte totale kostnadene for tiltaket en søker tilskudd til. Dette kan være både materialkostnader, kjøp av tjenester og arbeid. Oppgi beløp uten mva. hvis tiltaket er fradragsberettiget mva. Hvis en har fått et detaljert pristilbud fra eks håndverker/entreprenør kan dette også legges med.
- **Forenklet finansieringsplan:**
Finansieringsplanen skal si noe om hvordan en har tenkt å finansiere tiltaket og hvor mye det søkes om (søknadsbeløp). Videre skal det fremgå om en har egenandel, egenkapital eller har tenkt til å utføre noe av arbeidet selv (ved egeninnsats, oppgi sats/timer), og om en har søkt eller mottatt annen finansiering til dette tiltaket (for eksempel fra tilskudd til drenering, organisert beitebruk, Kulturminnefondet, Sparebankstiftelsen, kulturminneforvaltningens- eller naturforvaltningens virkemidler el.).
- **Prosjektbeskrivelse:**
Prosjektbeskrivelsen skal inneholde omfang, tilstand, framdriftsplan, arbeidsbeskrivelser (arbeidsmetode), tegninger/skisser, og liknende. Ved omfattede tiltak, kan kommunen sette krav om prosjektplan for tiltaket utarbeidet i samarbeid med faglig ekspertise innen området. Hvis søknaden omfatter flere tiltak, må søker sette opp en oversiktlig prioriteringsliste som omfatter alle tiltakene.
- **Kart:**
Det skal legges ved kart som stedfester tiltaket. Vi anbefaler å bruke www.gardskart.no og opprette PDF som lastes opp. Kartet skal vise kjente forhold som kan påvirkes av tiltaket (for eksempel kulturminner, naturverdier eller andre miljømessige forhold).
- **Bilder:**
Det anbefales å legge ved bilder som forteller noe om tilstanden til arealet/bygningen/objekter før tiltaket settes i gang.
- **Skriftlig samtykke/godkjenning:**
Skal SMIL tiltak utføres på leid areal, må skriftlig godkjenning i fra grunneier legges ved søknaden.
For tiltak som krever avklaring hos andre instanser bør godkjenning/avklaring vedlegges søknad for å slippe unødvendig opphold i saksbehandlingen.

Behandling av søknader

SMIL-søknadene blir behandlet etter forskrift om spesielle miljøtiltak i landbruket, naturmangfoldlova, kulturminnelova og gjeldene retningslinjer for Bergen kommune.

Befaring

I noen tilfeller vil det være behov for en befaring av tiltaket. Det er viktig at søker er med på befaringsen for å gi saksbehandler et ytterligere inntrykk av hva som skal gjennomføres og hvordan det skal gjennomføres.

Utvalg

Etter at alle søknadene er gjennomgått, blir det gjort en prioritering/utvalg ut fra de lokale retningslinjene. Tildelingsbrevet fra Statsforvalteren det enkelte året er også førende i form av fokusområder og total tildelt tilskuddsramme for kommunen.

Kulturminner

Ved behandling av saker som angår eller berører kulturminner og kulturmiljøer skal kommunen involvere Byantikvaren og Fylkeskommunen gjennom en høringsrunde. En prioritering mellom tiltak relatert til kulturminner og kulturmiljøer vil gjøres på bakgrunn av tilbakemeldinger fra nevnte etater.

Vedtak og vilkår

Søker mottar et skriftlig vedtak om avgjørelsen uansett utfall i saken.

Ved tildeling vil det i vedtaket bli satt vilkår som står i forhold til det enkelte tiltaket.

Vilkår som gjelder uavhengig av hvilket tiltak saken gjelder:

- Tiltaket det blir gitt tilskudd til skal ikke være i strid med annet lovverk.
- Søker skal kontakte kulturmyndighetene for råd, i forbindelse med tiltak som gjelder vernet og verneverdige bygninger o.l.
- Der tiltak må avklares/omsøkes hos andre instanser og dette ikke er gjort på forhånd vil det settes vilkår om at dette må være gjennomført før utbetaling av tilskudd vil finne sted. Avklaringer/godkjenninger fra andre instanser må i så tilfelle legges ved utbetalingsanmodningen.

Søkers klagerett

Statsforvalteren er klageinstans for vedtak fattet av kommunen. Klagefristen er tre uker fra søker mottok vedtaket, jf. forvaltningsloven §§ 28-29. Klagen skal sendes til Bergen kommunen ved Etat for landbruk.

Utbetaling av tilskudd

Delutbetaling

Foretak kan skriftlig søke om å få utbetalt deler av tilskuddsbeløpet, etter hvert som tilsvarende part av arbeidet er gjennomført. Det skal likevel stå igjen minst 25% av det løyvde tilskuddsbeløpet til arbeidet er dokumentert og godkjent som slutført av kommunen.

Sluttutbetaling og rapportering

Når arbeidet er ferdig utført skal søkeren sende inn en sluttrapport inkludert søknad om utbetaling av tilskudd, eller det som står igjen etter delutbetaling(er). Sluttrapporten skal minimum inneholde en beskrivelse av resultatet av tiltaket og hvordan det ble gjennomført. Det skal påføres eventuelle avvik fra den opprinnelige søknaden og kravene i vedtaksbrevet. Sluttrapporten skal også inneholde et regnskap for tiltaket, inkludert inntekter og utgifter, samt opplysninger om medfinansiering.

Regnskapet skal kunne sammenlignes med kostnadsoverslaget og finansieringsplanen som fulgte søknaden.

Eksempel på dokumentasjon av tiltaket er: bilder (før og etter), oversikt over tidsbruk og kopier av bilag. I mange saker vil Etat for landbruk befare tiltaket.

Dersom dokumentasjonen viser at kostnaden for tiltaket er lavere enn det kostnadsoverslaget som ble benyttet i utmåling av tilskuddsbeløpet, blir utbetalingen tilsvarende lavere.

Arbeidsfrist

I vedtaket om tilskudd settes en 3 års arbeidsfrist. Søkeren får skriftlig orientering når arbeidsfristen nærmer seg. Etter skriftlig søknad, kan arbeidsfristen forlenges med inntil 2 år. Søker kan maksimalt få 5 år for å gjennomføre prosjektet.

Andre tilskuddsordninger for miljø, natur- og kulturminner

SMIL er ikke den eneste tilskuddsordningen som retter seg mot miljø og natur- og kulturminner:

- Regionalt miljøprogram (RMP): Tilskudd for å gjøre miljøtiltak på egen gård eller leiejord.
- Produksjonstilskudd (PT): Areal og kulturlandskapstilskudd bidrar til å skjøtte, vedlikeholde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift. Støtte til dyr på inn og/eller utmarksbeite.
- Kulturminnefondet: Andre statlige, regionale og kommunale tilskuddsordninger til kulturminnetiltak finner en oversikt over på kulturminnefondet sine sider:

<https://kulturminnefondet.no/soknad/andre-tilskuddsordninger/>

Hesjing på Solbringa. Foto: Steffen Bratland.

Tiltak i beiteområder

Søknadsfrist: 1. Mars

Formålet med tilskuddet er å legge til rette for best mulig utnyttelse av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme fellestiltak i beiteområdene.

Gjeldene regelverk

- Forskrift 4. februar 2013 nr. 206 om tilskudd til tiltak i beiteområder.
- Kommentarer til forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder (oppdatert 10.12.2020).
- Veiledning og instruks for forvaltningsansvar og saksbehandling (oppdatert 20.01.2021).
- Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven).
- Rettleiing til kommunar for utarbeiding av overordna retningslinjer – Februar 2022 – Statsforvalteren i Vestland.
- Årlig forventningsbrev fra Statsforvalteren i Vestland.

Tildelt ramme

Den økonomiske rammen som tildeles kommunen er basert på antall dyr på utmarksbeite i kommunen året før, årsrapport fra kommunen med innmeldt behov, føringer fra Landbruksdirektoratet, samt ses det gjennomføringsevnen for tiltak i kommunene. Det er Statsforvalteren som tildeler årlig ramme.

	2022	2021	2020
Tildelt ramme	50 000	35 000 + 9 000*	35 000 + 30 000**

*Midler inndratt fra tidligere årsprosjekt

**Tildelt tilleggsbevilgning etter søknad

Tildelt ramme er relativt liten sett i forhold til omsøkte tiltak og kommunen har tidligere år måtte etterspørre ytterligere ramme. Statsforvalterens ramme for Vestland er i 2022 økt, og kommunen merker seg at rammen tildelt Bergen er tilsvarende økt for 2022 og mener dette er veldig positivt. Kommunen vil likevel fortsette å jobbe for en økning i rammen så langt det omsøkes formålstjenlige og målrettede tiltak, hvor rammen ikke strekker til.

Hvem som kan søke på ordningen

- Lag eller foreninger (beitelag, grunneierlag, radiobjellelag) registrert i enhetsregisteret og som driver næringsmessig beitedrift (dyrene går minst 5 uker på beite) med beiteområde i Bergen kommune. Mer enn halvparten av medlemmene i laget eller foreningen må ha rett til produksjonstilskudd.
- Enkeltforetak (ENK) med beiteområde i Bergen kommune og som har rett på produksjonstilskudd. For å være berettiget vurdering av søknad som ENK må det grunnet naturgitte eller driftsmessige forhold ikke ligge til rette for samarbeid (beitelag o.l.).

Det gis ikke tilskudd til investeringstiltak og/eller planleggings- og tilretteleggingsprosjekter i beiteområder som er leid på en periode mindre enn 10 år.

Søknad på ordningen sendes til kommunen hvor beiteområdet ligger.

Søknad før oppstart av tiltak

Kommunen skal motta og behandle søknaden før tiltaket er påbegynt.

Tiltak som kan omsøkes

Faste installasjoner og utstyr		
Sperregjerder	Sanke- og skilleanlegg	Saltsteinsautomater
Ferister	Elektronisk overvåkingsutstyr	Elektronisk gjerde
Bruer	Anlegg/rydding/ utbedring av drifteveier	Transportprammer
Gjeterhytter	Rydding av gamle gjengrodde beiteareal i utmark	Annet aktuelt utstyr

Planleggings- og tilretteleggingstiltak	
Planlegging og prosjektering av faste installasjoner	Utarbeidelse av planer (beitebruksplan, tiltaksplan, beredskapsplan mv.) for utmarksbeite
Ny organisering av beitelag og utmarksbeiteområder	Vegetasjonskartlegging
Prosjektrettet arbeid for stimulering til økt beitebruk og rasjonell utnyttelse av beitene	Andre aktuelle prosjekter
Tidsbegrenset utprøving av nytt utstyr som kan bidra til effektiv og god beitebruk	

Rydding av gjengrodd beiteareal i utmark. Foto: Steffen Bratland.

Storfe på beite i byfjellene. Foto: Torgeir Lavik.

Prioritering av tiltak og tilskuddsnivå

Prioriterte tiltak

Tiltaksrammen er begrenset og kommunen må derfor prioritere strengt hva midlene skal fordeles til.

1. Investering i faste installasjoner knyttet til tradisjonelle beitetiltak prioriteres.
2. Søknader om utarbeidelse av beitebruksplaner prioriteres.

Generelt

Når beitelag søker om flere tiltak må beitelaget selv prioritere disse i søknaden ut fra hva som er viktigst i det aktuelle søknadsåret.

Det skal etterstrebtes å oppnå et tilskuddsnivå på minimum 30 % for det enkelte tiltak som innvilges støtte.

Beitelagene kan søke driftsstøtte gjennom Organisert beitebruk (OBB), og kan med dette dekke mindre kostnader selv.

Støttes ikke

Lett omsettelige varer og mindre kostnadskrevende tiltak støttes ikke.

Elektronisk gjerde (Nofence) prioriteres ikke med bakgrunn i store kostnader sett i forhold til tildelt tilskuddsramme inneværende og foregående år.

Tilskuddsnivå

Maksimalsatsene er satt av § 3 i Forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder.

Tiltak	Maksimalt godkjent sats for kostnadsoverslag*	Maksimalt godkjent prosentsats	Maksimal godkjent tilskuddssats
Generelt			
<i>Eget arbeid (inkl. motorsag o.l.)</i>	350 kr/time	**	**
<i>Eget arbeid med maskin og redskaper</i>	800 kr/time	**	**
Investerings tiltak	Kostnadsoverslag	50 %	**
<i>Elektronisk overvåkningsutstyr***</i>	Kostnadsoverslag	70 %	**
Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter	Kostnadsoverslag	70 %	**

* Det kan fastsettes en lavere sats etter vurdering av tiltaket.

** Utbetalt tilskudd og/eller prosentsats vurderes ut fra det enkelte tiltak.

*** Gjelder for inntil 50 % av dyretallet i beitelaget/besetningen.

Søknad

Landbruksdirektoratet har utarbeidet en digital løsning for innsending av søknad. Søknadskjemaet finner en:

- ved å gå direkte inn via ID-porten/Altinn og søke etter skjemaet «Tilskudd til tiltak i beiteområder»,
- eller ved å åpne siden til landbruksdirektoratet (www.landbruksdirektoratet.no) og søke på «Tilskudd til tiltak i beiteområder» og trykke «Logg inn» fra denne siden (dette fører en til Altinn skjemaet).

Søknadsfrist

Bergen kommune har søknadsfrist 1. mars.

Søknadens innhold

- Kostnadsoverslag:
  - Faste installasjoner – materialkostnader og arbeidskostnader (eget og leid arbeid).
  - Elektronisk overvåkningsutstyr – innkjøpspris.
  - Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter – lønnsutgifter, kjøp av tjenester m.m.
- Finansieringsplan.
- Beskrivelse av behovet for tiltaket. Hvis søknaden omfatter flere tiltak, må søker sette opp en oversiktlig prioriteringsliste som omfatter alle tiltakene.
- Plan for tiltaket.
- Det skal vedlegges kart der tiltaket er kartfestet.

Behandling av søknad

Søknadene blir behandlet etter forskrift om tilskudd til tiltak i beiteområder, naturmangfoldlova og gjeldene retningslinjer for Bergen kommune.

Befaring

Ved behov vil kommunen gjennomføre en befaring av omsøkte tiltak.

Prioritering

Etter at alle søknadene er gjennomgått, blir det gjort en prioritering ut fra de lokale retningslinjene. Tildelingsbrevet fra Statsforvalteren det enkelte året er også førende i form av fokusområder og total tildelt tilskuddsramme for kommunen.

Vedtak og vilkår

Søker mottar et skriftlig vedtak om avgjørelsen uansett utfall i saken. Ved tildeling vil det i vedtaket bli satt vilkår som står i forhold til det enkelte tiltaket.

Søkers klagerett

Statsforvalteren er klageinstans for vedtak fattet av kommunen. Klagefristen er tre uker fra søker mottok vedtaket, jf. forvaltningsloven §§ 28-29. Klagen skal sendes til Bergen kommunen ved Etat for landbruk.

Utbetaling av tilskudd

Delutbetaling

Foretak kan skriftlig søke om å få utbetalt deler av tilskuddsbeløpet, etter hvert som tilsvarende part av arbeidet er gjennomført. Det skal likevel stå igjen minst 25 % av det løyvede tilskuddsbeløpet til arbeidet er dokumentert og godkjent som slutført av kommunen.

Sluttutbetaling og rapportering

Når arbeidet er ferdig utført skal søkeren sende inn en sluttrapport inkludert søknad om utbetaling av tilskudd, eller det som står igjen etter delutbetaling(er). Sluttrapport skal minimum inneholde en beskrivelse av gjennomført tiltak inkludert bilder, avvik fra søknad og vedtaksbrev, samt regnskap for gjennomført tiltak med oversikt over medgåtte kostnader og egeninnsats.

Dersom dokumentasjonen viser at kostnaden for tiltaket er lavere enn det kostnadsoverslaget som ble benyttet i utmåling av tilskuddsbeløpet, blir utbetalingen tilsvarende lavere.

Arbeidsfrist

I vedtaket om tilskudd settes det en gjennomføringsfrist på inntil 3 års. Kommunen kan etter søknad forlenge gjennomføringsfristen med inntil 2 år. Søker kan maksimalt få 5 år for å gjennomføre tiltak/prosjekt.

Andre tilskuddsordninger for beiting og bruk av utmarka

Det er flere tilskuddsordninger utover tilskudd til tiltak i beiteområder som skal fremme beiting og bruk av utmarka:

- Produksjonstilskudd (PT): Støtte per beitedyr.
- Organisert beitebruk (OBB): Driftstilskudd til beitelag.
- Forebyggende og konfliktdempende tiltak (FKT): Midler til tiltak i beiteområder hvor det er konflikt med rovdyr.

Kulturlandskap - Mellingen. Foto: Trine Austigard Aadnevik.